

(tal o tal cosa) en parlar col·loquial. No és difícil d'evitar encara que s'hi hagi aferrat bastant. La llegim en un passatge de *Vilaniu* de NOLLER en una notable variant, quan a la Sra. Rodon li han posat pres el marit: «—Em darà una adreça secreta? —Per què? —Vol dir que en Rodon? —Si estarà al *tantum*, home... — no veurà les meves cartes: eh? —» (ed. 1891, II, fi del cap. 5 = O. C. II, 278.2). Potser ho deien així a Valls, i no és cosa arbitrària. Seria potser, doncs, un terme de llatí esclat o conventual, amb la terminació normalitzada en cast., i només romanitzada a mitges en català?

CPt.: *També*: amb el valor de 'així mateix, igualment' és combinació comuna i típica del cat. amb el cast. *también*, port. *também*, i oc. *també(n)*.

En català és ja freqüent des dels orígens literaris, tot i que no estem segurs que no sigui interpolada més tard en un passatge de Lull: «com era en càrrec de mantenir la gran casa --- y per ço que ell era *també* cap de son linatge, inclinà's a entrar en orde de matrimoni ---», car és en la part de *Blanq.* (NCL I, 20.7) on s'han perdut els mss.; en tot cas el trobem en grans clàssics no gaire posteriors i de conservador llenguatge: «La guineu faia de grans desplaers --- a totes ---; finalment les bèsties concordaren que la pressessen e que la faessen ben dolenta ---; lo pijor que li façam --- —dix lo lop— que la posem en mans d'hom cruel, car yo sé què vol dir. —Bé, diu lo lop, que nosaltres *també* en sabem queucom». Eiximenis (*Terç*, § 86, NCL IV, 104.27); «Digau vostre parer en aquest matrimoni de Phelip --- —Puix la Altesa vostre va en aquesta sancta perdonança, e Phelip hi va *també*, só de parer que aquest matrimoni se deuria fer», JoMartorell (§ 90, Ag. I, 309.4f.).

És mot general fins ara en tot el domini, si bé en algunes zones extremes amb les variants fonètiques *tabé* i *tamé*. Val a dir que fins en aqueixes zones arriba en part la forma comuna, p. ex. a Perafita de Fades alta Ribagorça, en el camí de les Paül's a Benasc («*també* u ye *pozám?*» 't. l'hi posem?', 1957). Però a Roda de Ribagorça, *tabé* i *tapók* (1957). A Benasc *tamé* («*tamé* us dixarem ballà --- *tamé* me fa goi convidà --- *ig e tamé* ---» 'hi ha *també*', 1965); i l'assimilació segueix en domini alt-aragonès: *tamién* SJGistau, Bielsa (1965). I de nou en comarques valencianes, almenys del Nord: «Sí, però ell *tamé* t'ha dit les tres-mil perrieres...», PnaCast. (Borràs Jarque, BSCC XIV, 386).

Tabé en el NE. és la forma popular arreu dels bisbats d'Elna i Girona, de manera que s'estén (almenys els vells) fins al Maresme oriental (StPolM, que ja era del de Girona, 1920 ---); pel NE. no es detura en la frontera lingüística car *tabés* diuen a Vingrau, ja oc., en les Corberes rosselloneses (1960).

En català hi ha hagut altres accs. De la més originària, *tan bé* --- com --- és preferible escriure-ho separat, i n'hem donat exs. supra. Amb caràcter popular i afectiu, se li dóna els dos valors de *tanmateix*: a) l'exhortatiu-reprensiu, típic del llenguatge col·loquial: «no sigueu estrany, *també!*», que li és comú amb els parlars populars francesos (*aussi*) i portuguesos: del qual

aplega Spitzer una col·lecció d'exs. en les tres llengües (*Litbl.* xxxv, 74) traduïnt en al. «denn doch!»; b) en el N. del Princ. se li sent també el valor adversatiu-limitatiu del ll. *tamen*, fr. *cependant*, cat. mod. *tanmateix*: «Com és l'estany de Margalida? —No és granda, mes, vamos, hi ha una gran bassa d'aigua, *també*», Tavascan de Cardós, i frases així recordo de gent de Cardona i fins de barriades barcelonines.

En llengua d'oc no tinc a l'abast exs. del període trobadoresc (és sui generis i poc clar el sentit en les *Razós de Trobar*, que assenyalava Appel en el *Gloss.* de la *Chrest.*). Però avui hi té gran extensió; veg. Ronjat, l. c., que el cita com *taben* «aussi» a Peguilhan (Baix Comenge, al N. de Sant Gaudens; és aranes etc.); i allà, com que en gran part del territori, BENE ha estat reemplaçat per PLANE, en el sentit de «aussi» s'usa *taplán* a Luixon, *taplá* a Tolosa, *tâplá* a Orhac etc. *Atabé si* --- com --- a l'antiga Bigorra: «deuen las dar *atabee si* no n'an com si n'an» (a. 1406, *Libre Vert de Benac*, 82).

És típica de la vella cançó popular i del romancer la variant *aitambé* homòloga de *aitant* = *tant*. «Ja n'hi treu una camisa, / *aytambé* un mocador - dels més fins que ella tenia»; «em deixarà un cavall - pistolas y fondas / *aytambé* un morter - per tirà a las bombas» recon Gironès, MilàF (*Romllo.*, 219C, 292E). Però el caràcter arcaic de *aitant* féu que aquest *ai-* fos alterat en *oi-* (com sigui que *ai* i *oi* rivalitzaven en qualitat d'interjeccions; hi ha també relació, en una mesura o altra, amb el tèrbol i desaconsellable *oimés*). Així *oytambé* hi apareix encara més sovint: «carregarem de tabaco / de pols, *oytambé* de fum», «treu el cap a la finestra - veu vaní 300 cavalls, / *oytambé* cavalleria, - son galan y va devant», «a Barcelona tinc un empenyo, - un amic meu qu' és cavallé, / *oytambé* l'Abat de Banyoles, - *oytambé* l'hi entravessaré» id. ibid. 160, 200.7, 122.16; d'altres encara: 110.13, 287, 227A₁, 489, 230, 160.

Tampis. Compost de *tant* i *pi(t)s* l'adv. arcaic corresponent a *pitjor* (del ll. PEJUS). Ningú no pot discutir que el fr. *tant pis* ha tingut una vida incomparablement més gran, més duradora i més descabellada que en català; veg. la rica exposició de l'ús històric francès per Tobler (*ASNSL* cxvii, 153-7). Ha corregut com un axioma que *tampis* és un francesisme rossellonès i empordanès.

És forçós que això produeixi aquest efecte a la gent de Bna., de la major part del Princ. i de les regions del Migdia, on és inoït; altrament la major part ignoren que *pis* (en part *pits*) era hereditari en català, i s'usà robustament i pertot en la llengua medieval. Com que d'això fa molt, i hi ha altres raons, és possible que malgrat tot tinguin raó, en tot o en part; he sentit algun ross. que diu *tan pis* i amb fraseologia molt afrancesada, llavors ja no en dubto. Però l'expressió *tampis* no sols és de tot el domini ross. sinó també de totes les comarques gironeses, incloent-hi la ciutat de Girona tant o més que enlloc; i el que puc testificar és que pertanyia al llenguatge tradicional de les famílies de llenguatge més pur de l'Emp., la Garrotxa, Girona etc.